

In een zwart-wit denken kan men de eersten bewonderen voor hun consequente, moedige houding en kan men laatdunkend spreken over diegenen die de schijnbaar gemakkelijkste weg kozen. Bij nader toezien gaat dit nochtans voorbij aan de werkelijkheid. Zeker gaat dit niet op voor Karl Jaspers en eveneens is dit niet het geval voor Furtwängler, dirigent van de Berliner Philharmoniker. Achter zijn keuze om te blijven ziet men een even duidelijk als complex beschavingsbeeld flikkeren. Als "kind van het idealistische 'Bildungsbürgertum'", getekend door een "heimelijke aversie" tegen alles wat met politiek te maken had, was het voor hem vooreerst duidelijk dat kunst en politiek principieel onverenigbaar waren. Dat Hitler en Goebbels daar anders over dachten ging volledig aan hem voorbij. Vervolgens en nauw aanleunend bij het eerste punt, was er de enorme betekenis van de muziek én van Duitsland voor hem. "Hij voelde zich ... diep verankerd in een traditie en gevoelswereld die hij zelf als onnavolgbaar en uniek Duits beschouwde, waarbij muziek tevens filosofie en metafysica was" (p. 223).

Pleit dit Furtwängler vrij? Ik weet het niet, maar belangrijker is wellicht dat Von der Dunk het optreden van deze dirigent – en mutatis mutandis geldt dit eveneens voor de andere in deze bundel besproken personages – heeft 'bevrijd' uit een te gemakkelijke goed of fout tegenstelling. De figuren worden als kind én als smaakmaker tegelijk in hun tijd geplaatst. Zij verliezen hun eenzijdig als in karton uitgesneden imago. Het resultaat hiervan is een boeiende ontmoeting tussen de lezer en het historisch personage waardoor al naargelang de figuur het mysterieuze van de enen nog verdiept en het afstotelijke van sommige anderen nog toeneemt.

Raoul BAUER

\*

## KINDEREN EN FILOSOFIE

Richard Anthonie en Freddy Mortier, *Socrates op de speelplaats. Filosoferen met kinderen in de praktijk*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1997, 270 blz., 795 Bfr., ISBN 90 334 3389 3.

Matthew Lipman, *Nous. Verhaal en handleiding. Materiaal om te filosoferen met kinderen. Vertaling en bewerking: Peter Algoet m.m.v. Richard Anthonie en Freddy Mortier*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1999, 240 blz., 895 Bfr., ISBN 90 334 3996 4.

Deze boeken richten zich specifiek tot lezers die geïnteresseerd zijn in de *praktijk* (in klasverband) van het filosoferen met kinderen (FMK): het zijn handleidingen. Zo treft men in *Nous* van Matthew Lipman behalve het gelijknamige verhaal over een giraffe die zich voor een ethisch probleem geplaatst weet ook begeleidende 'oefeningen' en 'discussieplannen' aan, bedoeld als houvast en inspiratiebron voor de leraar of lerares die vertrekend van dat verhaal een filosofisch klagesprek op gang wil trekken.

Lipman is een van de pioniers van het FMK, auteur (sinds de jaren zeventig) van een vijftiental filosofische verhalen en directeur van het *Institute for the Advancement of*

*Philosophy for Children* (IAPC) in New Jersey. Zijn verhalen concentreren zich elk op één thema, en in *Nous* is dat 'ethisch onderzoek', waarbij hij er van uitgaat dat (ook met kinderen) over waarden en morele regels gediscussieerd kan worden, en dat het denken zich op dit gebied aan bepaalde logische normen moet onderwerpen. Tegen de aanhangers van een exclusief deugdevormende of disciplinerende benadering wil Lipman hiermee in de morele opvoeding een niet-directieve, discursieve en reflexieve aanpak verdedigen. Volgens Freddy Mortier, die bij deze vertaling van Peter Algoet het Woord Vooraf schreef, is dat in ons steeds pluralistischer wordende onderwijs overigens de enige principieel aanvaardbare methode.

Algemener van aard en opzet dan *Nous* is *Socrates op de speelplaats*, een grondige inleiding in de kunst van het filosofische klasgesprek van de hand van Freddy Mortier en Richard Anthoné. In drie delen ('Filosofie op school', 'Methodiek' en 'Kwesties') schetsen de auteurs een uitvoerig beeld van de mogelijk- en moeilijkheden van deze leervorm, haar benaderend vanuit verschillende invalshoeken. Het eerste deel, 'Filosofie op school', concentreert zich op de filosofische en pedagogische legitimering van deze vorm van filosoferen en expliciteert haar doelen en beginselen. De delen 'Methodiek' en 'Kwesties' behandelen op een praktische zowel als theoretische manier vragen over werkwijze en inhoud, en informeren de lezer over terzake doende wijsgerige concepten, stromingen en subdisciplines (logica, epistemologie, ethiek,...). Inderdaad veronderstelt de taak met kinderen te filosoferen dat de leraar in kwestie vooraf in de filosofie voldoende wegwijs gemaakt wordt.

Hoofddoel van het FMK is de kinderen een 'denkcultuur' bij te brengen, hun cognitieve vaardigheden aan te scherpen, hen te leren vragen stellen, verbanden leggen, onderscheidingen maken, analyseren, generaliseren en abstraheren, alternatieve gezichtspunten ontwikkelen, ... in en door het beschaafde filosofische groepsgesprek. Maar hoe krijg je dat op gang? Hoe maak je er de kinderen warm voor? «Hoe kan je 'klassieke' problemen uit de grote wijsgerige deeldisciplines verwerken in een gesprek?» (*Socrates op de speelplaats*, p. 131). Een zeer nuttig hulpmiddel tonen zich hierin de verhalen van bijvoorbeeld Lipman, die «bol staan van filosofische kwesties zonder dat er expliciet wordt verwezen naar het klassiek filosofisch curriculum» (p.86). In het geval van *Nous* zijn dat kwesties als 'identiteit', 'toeval', 'reden van bestaan', 'rechtvaardigheid', 'opschepperij',... alle verweven in alledaagse, herkenbare situaties. Dergelijke verhalen moeten vooral dienst doen als aan de discussie voorafgaande 'gemeenschappelijke ervaring' en als 'narratieve inspiratiebron' waaruit de kinderen thema's, vragen en kwesties kunnen distilleren, als 'voorwendsel voor discussie' – een rol die ook theater, film, video, stripverhaal, soms zelfs kunst en muziek kunnen vervullen. Alle verhalen moeten volgens Mortier en Anthoné echter wel voldoen aan bepaalde criteria van herkenbaarheid en openheid. Wat dat laatste criterium betreft: de kwesties moeten behalve open van karakter ook vragend of als probleem geformuleerd zijn (de filosofische invalshoek moet al in de vorm zitten).

Welke is de rol van de leraar in zo'n filosofisch klasgesprek, wanneer dat eenmaal gelanceerd is? Zijn taak 'bepert' zich in feite tot twee zaken: het stellen van vragen en het waken over de logische deugdelijkheid der argumenten. Richard Anthoné en Freddy Mortier spreken in dit verband over de 'socratische houding'. De leraar moet zich stelselmatig onthouden van een eigen mening, zijn rol van 'leraar' moet hij ruilen voor die van een 'gespreksleider' die nieuwsgierig vragen stelt over wat de leerlingen denken, pogend door middel van de 'socratische vroedvrouwentechniek' het gesprek zodanig te

sturen dat het uit het anekdotische niveau tot een 'beschouwend meta-niveau' wordt opgetild. Zo kan het gebeuren dat in een kringgesprek over pesten de kinderen niet verder komen dan het aanhalen van concrete voorbeelden. Met vragen over wat pesten eigenlijk is of waarom mensen andere mensen pesten, moet de volwassene het gesprek dan wat beschouwender van aard proberen maken.

Allerhande bedenkingen kunnen natuurlijk gemaakt worden bij het hele FMK-project. In de hoofdstukken 'Waarom filosoferen met kinderen?' en 'Vragen en tegenwerpingen' trachten de auteurs van *Socrates op de speelplaats* mogelijke sceptici en tegenstanders van antwoord te dienen. Kwesties als 'Is filosofie niet te moeilijk?', 'Waarom niet de ouders en wel de school?', 'Gaat filosofie de kinderen niet in onzekerheid storten?', 'Heeft filosofie wel zin als al haar conclusies voorlopig zijn?' komen aan bod.

Matthew Lipman, Richard Anthonie en Freddy Mortier willen met hun boeken een praktische hulp en leidraad bieden voor hen die daadwerkelijk met kinderen willen filosoferen. Wie wil weten of zij daarin slagen, zal de proef op de som moeten nemen.

Marc-Antoon DE SCHRYVER

\*

## POLITIEKE FILOSOFIE

Xavier Vanmechelen, *Afhankelijkheid zonder dominantie. Over de sociale en politieke filosofie van Philip Pettit*. Leuven/Leusden, Acco, 2002204 pp; ISBN90-334-5079-8, 26,90 euro)

Denken is een sociale aangelegenheid, zo luidt de rode draad doorheen het ondertussen vrij omvangrijke oeuvre van de in Ierland geboren, maar vaak in Australië werkzame filosoof Philip Pettit. Pettit mag dan voor het grote publiek een onbekende zijn, in academische kringen is hij dat geenszins. Als lid van de Australische Research School of Social Sciences is Pettit een internationaal gerenommeerd academicus en een uitgebreide voorstelling van zijn werk in het Nederlandstalige taalgebied drong zich dan ook op.

Hoewel Pettit, dixit de redacteur en inleider van dit boek Xavier Vanmechelen, ook vertrouwd is met de continentale filosofie, blijkt uit *Afhankelijkheid zonder dominantie* dat hij in de eerste plaats toch een analytisch filosoof is. Dat komt trouwens ook goed tot uiting in de in annex bijgevoegde bibliografie: geleidelijk is de fenomenologie in Pettits oeuvre naar de achtergrond verdwenen om plaats te maken voor thema's als 'realism' of 'explanation'. De vele -ismen in de verschillende bijdragen van de bundel maken de lezer tevens duidelijk dat hij in een hedendaagse analytische scene vertoeft: functionalisme, fysicalisme, causaal fundamentalisme, naturalisme, sociaal holisme, externalisme, collectivisme, ik geef maar een kleine greep weer uit de emanatie van -ismen in het boek zelf. Zolang dit leidt tot een precies en helder denken, kan men daar natuurlijk weinig bezwaren voor verzinnen. En wat zou een analytisch filosoof anders moeten doen dan helder en streng redeneren?

Pettit legt die strengheid van argumentatie en helderheid van presentatie wel degelijk aan de dag. Kennis is dan ook het probleem waarrond zijn werk draait, met name